

Тимофієнко Наталія Володимирівна, старший викладач кафедри сурдопедагогіки факультету корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ У СТРУКТУРІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Спілкування – складний, багатофакторний і багатофункціональний процес, який являє собою не лише самостійну форму життєдіяльності людини, але і пронизує прямо чи побічно всі інші сфери. Спілкування дозволяє розкрити суспільну сутність людини, детермінацію внутрішнього світу людини і її особистості, а також зрозуміти розвиток психіки як процес, що відбувається шляхом присвоєння суспільно-історичного досвіду людства в контексті спілкування з іншими людьми, живими носіями цього досвіду.

Спілкування властиве всім видам людської діяльності, але в деяких професіях воно з фактору, що супроводжує діяльність переходить у категорію професійного. Прикладом може бути педагогічна діяльність в якій спілкування є інструментом впливу на особистість.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що педагогічне спілкування є різновидом професійного спілкування, через яке відбувається соціально-психологічна взаємодія вчителя з учнями. Основна мета педагогічного спілкування полягає в передачі суспільного й професійного досвіду від педагога до учнів (М.М. Заброцький, В.А. кан-Калик, Я.Л. Коломинський, О.О. Леонтьєв, С.Д. Максименко та інші).

У науковій літературі досліджувалася проблема педагогічного спілкування з точки зору існування наступних його етапів (В.А. Кан-Калик): 1) моделювання педагогом майбутнього спілкування з класом, аудиторією в процесі підготовки до безпосередньої діяльності з дітьми (прогностичний етап); 2) організація безпосереднього спілкування з класом, аудиторією у момент початкової взаємодії з ними (початковий період спілкування); 3) керування спілкуванням в педагогічному процесі, що розвивається; 4) аналіз здійсненої системи спілкування і моделювання системи спілкування на майбутню діяльність.

Встановлено, що на другому і третьому етапах педагог реалізує комплекс комунікативної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу на трьох рівнях: емоційному, когнітивному і соціально-психологічному. Емоційний рівень визначає зручність ситуації спілкування, але не характеризує змістовних його сторін. Когнітивний рівень пов'язаний з предметною стороною спілкування, він розв'язує пояснювальний процес – стержневий елемент особистісно-групового педагогічного спілкування. Соціально-психологічний рівень визначає міжособистісні і групові стосунки педагога з учнями і учнів між собою.

У педагогічному спілкуванні поряд з вербальними широко представлені й невербальні засоби спілкування. Під час спілкування переважно використовуються вербальні засоби. Їх особливість полягає в тому, що вони

за формою і за змістом спрямовані на іншу людину, включені в комунікативний процес. Вербальна комунікація може бути спрямована на окрему людину, певну групу, але в будь-якому разі вона має діалоговий характер і являє собою постійні комунікативні акти. Невербальні засоби комунікативної виразності – це такий вид відносин, для якого є характерним використання жестів, міміки, пантоміміки. Вони виступають допоміжними засобами передачі інформації, організації взаємодії, формування образу, поняття про партнера, здійснення впливу на іншу людину.

Специфіка педагогічного спілкування виявляється в його поліоб'єктній спрямованості. Воно спрямоване не лише на саму взаємодію учнів з метою їх особистісного розвитку, але і на організацію засвоєння навчальних знань і формуванні на цій основі творчих вмінь.

У літературі виділяються монологічна та діалогічна форми педагогічного спілкування. Монологічна форма педагогічного спілкування характеризується: 1) статусним домінуванням вчителя над учнем, «суб'єкт–об'єктними» (маніпулятивними) стосунками між ними; 2) егоцентризмом, зосередженістю вчителя на власних комунікативних потребах, цілях та задачах; 3) примушенням учня через скрите маніпулювання чи відкриту агресію; 4) догматизмом, надособистісною трансляцією норм та знань, які мають безумовно копіюватися та засвоюватися; 5) ригідністю та стереотипністю методів та прийомів комунікативного впливу; 6) суб'єктивізмом та поляризацією оцінок, вузьким спектром критеріїв оцінки (Шейн, с.52).

Отже, педагогічне спілкування набуває виняткового значення для підвищення рівня професіоналізму педагога, удосконалення організації педагогічної діяльності та навчально-виховного процесу у школі. Актуалізація комунікативних знань і вмінь педагога, тобто його підготовка до педагогічного спілкування, є важливою умовою встановлення успішних взаємин педагога з вихованцем та сприяє виникненню умов для повноцінного розвитку учасників спілкування.

Список використаних джерел

1. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении : Книга для учителя / В.А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
2. Леонтьев А.А. Педагогическое общение / А.А. Леонтьев. – М.: Знание, 1979. – 48с.
3. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя : сутність і шляхи формування) / С.Д. Максименко, М.М. Заброцький – К.: Главник, 2005. – 112 с.
4. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Цимбалюк І.М. – К.: Професіонал, 2007. – 458 с.
5. Шейн С.А. Диалог как основа педагогического общения // Вопросы психологии. – 1991. – №1. – С. 44–53.